

Rieten zijn onmisbaar voor houtblazers. Zonder riet kan een hoboïst, fagottist, klarinet- tist of saxofonist geen noot spelen. Maar wordt de rol van dit stukje hout niet zwaar over- dreven? AKKOORDmagazine polste verschillende blazers en instrumentenmakers over deze kwestie.

AUTEUR **HIEKE VAN HOOGDALÉM**

Maarten Vonk, jarenlang contrafagottist in onder meer het Radio Filharmonisch Orkest, het Nederlands Balletorkest en het Schönberg Ensemble, repareert fagotten en was ook rietenma- ker. 'Een riet moet het doen. Dat is voor amateurs het belang- rijkst. Maar spelen draait vooral om je ademtechniek en embou- chure. Houd alles zo los mogelijk – je hebt natuurlijk wel een minimale lipspanning nodig om de toon te maken – en laat veel lucht door je riet stromen. Als je dat op orde hebt, kan je op veel rieten goed spelen, ook in de hoogte. Je gebruikt dan je adem- spanning en niet je lipspanning. En ook: als je het riet minder belangrijk maakt, ben je er minder van afhankelijk.' Wat Vonk betreft is het riet dus niet zaligmakend. Hij stelt zelfs dat kunst- stof 'rietten' net zo goed functioneren als de traditionele houten rieten. 'De kwaliteit is constant en je hebt nooit last van wisse- lende luchtvochtigheden of temperaturen. En het is prettig voor mensen die niet zo handig zijn.' Hij denkt dan ook dat het kunststof riet de markt gaat veroveren, als dat bekender gewor- den is. Hoe denken andere beroepsmusici over deze stellingen?

KUNSTSTOF FAGOTRIETEN STEEDS BETER

Als beroepsmusicus stel je meer en andere eisen aan een riet dan amateurs, en wil je er vaak meer nuances mee kunnen aan- brengen. Fagottist Bram van Sambeek bijvoorbeeld is van men- ing dat het belang van een riet niet overschat kan worden. 'De invloed daarvan op het resultaat is nu eenmaal echt enorm.' Aan de andere kant vindt hij dat veel mensen hun eigen kunnen overschatten, als het gaat om rieten maken. 'Je denkt dat je alles onder controle hebt, maar de kwaliteit is veel minder stabiel dan bij kunststof rieten.' En amateurs oefenen nu eenmaal te weinig om te leren omgaan met de instabiele manier waarop rieten in verschillende omstandigheden reageren. 'Als ik amateur was, was ik waarschijnlijk al op kunststof rieten overgestapt.'

In het begin waren die niet echt goed, maar de laatste jaren zijn ze voor fagot flink verbeterd, vindt Van Sambeek. Hij pro- beerde er een aantal uit en is er heel blij mee. Hij maakt tegen- woordig weer zelf rieten; zijn instrument vraagt namelijk om een specifieke vorm riet. De kunststof exemplaren vindt hij meestal beter dan het merendeel van zijn eigen producten, maar zijn in de hoogte nog niet optimaal. Hij gebruikt ze wel als hij een beperkte rol heeft, 'bijvoorbeeld in de barokregisters of in de

onderste tweeënhalve octaven'. Van Sambeek heeft goede hoop: 'Als kunststof rieten de komende tien jaar opnieuw zo'n grote ontwikkeling doormaken, stap ik er misschien wel definitief op over. Zij doen recht aan je techniek, je hoeft niet ongewild je techniek aan te passen aan het riet. Het is jammer dat er zo wei- nig vraag naar is, waardoor het innovatieproces langzaam gaat.' Voorlopig maakt hij zijn rieten dus nog zelf.

ZEER KLEINE PROPORTIES

Hans Colbers is soloklarinettist van het Residentie Orkest en docent aan het conservatorium van Amsterdam. Hij maakte als enige enkelrietblazer zijn eigen rieten. Nu doet hij dat niet meer vanwege zijn werk als orkestlid, docent en mondstukbouwer. Hij heeft onlangs kunststof rieten gepro- beerd. 'Mijn ervaring is dat je beter een slecht houten riet kunt hebben dan een "goed" kunststof riet. Dat is scherp en heeft weinig dynamiek en klankkleur.' Colbers is het verder wel eens met Vonk: 'Een goede speler krijgt altijd een aardig geluid uit een slecht riet.' Een goed riet in combinatie met een slechte blazer levert anderzijds geen topkwaliteit. 'Het riet bepaalt maar voor een deel de klank. Je adem, embou- chure en mondstuk zijn minstens zo belangrijk.'

Benjamin Boers – hoboleraar bij BplusC in Leiden – over- schat de rol van een riet niet. 'Een matig functionerend riet is voor hoboïsten hinderlijk, omdat de nuanceverschillen in een hobo-riet zo klein zijn. Het gaat om zeer kleine maten.' Hij maakt daarom al jaren rieten voor zichzelf en zijn leerlingen. En hij leert ze het zelf te doen. Daarvoor gebruikt hij op maat gesneden en gegutste stukken riet, zogenaemde 'houtjes', die je in de handel kunt krijgen (zie kader blz. 27). 'Door ze zelf te maken, kan ik ze afstemmen op de voorkeur van de leerling.' Kunststof rieten vindt hij niets. 'Ik heb er weinig enthousiaste verhalen over gehoord, ik vertrouw het niet. Je kunt nauwelijks finesses in je spel aanbrengen. Bij hobo-rietten gaat om zeer kleine pro- porties – alles luistert veel nauwer dan bij fagot – en enkelrietten. Als er één schilfertje hout loszit, merk je dat als hoboïst meteen. En wanneer de dikteverhoudingen van de afgeschraapte delen niet optimaal zijn, is de klank van het riet niet goed.'

WAT IS EEN GOED RIET

Kortom er zijn uiteenlopende ervaringen en voorkeuren. Maar wat is nu een goed riet? Dat hangt af van de combinatie van riet, instrument en bespeler. Het is in elk geval een riet dat je altijd kan gebruiken: zowel in kamer- als orkestmuziek. Maar de bepalende factoren verschillen van persoon tot persoon. Dit heeft te maken met iemands fysieke kenmerken, zoals de stand van de tanden, de mondholte, ademsteun, lipdruk en de dikte van de lippen. En natuurlijk met je voorkeur voor een bepaalde klank. Daarmee heb je ook een voorkeur voor een smal of breed riet, dik of dun en voor een bepaalde lengte. Bij hoboïsten (en bij sommige fagottisten) speelt mee hoe ver je het riet in je mond steekt. Voor fagot- en hobo-rietten leveren die verschillen

>>

De rol van ZALIGMAKEND OF NIET het riet

KOPEN OF MAKEN

Hoboïsten maken hun rieten zelf; de meeste amateurs kopen ze bij hun docent. Fagottisten doen dat ook, maar gaan steeds vaker over op vrij goede standaardrietten of basisrietten (half-fabricaten) waar je zelf nog aan kan schaven. Enkelrietblazers – klarinettisten en saxofonisten – maken nooit zelf rieten. Zij kopen ze en gooi- en 80% ervan weg omdat de kwaliteit niet goed

genoeg is. Zonde, waarom maken ze ze dan niet zelf? Peter Hendriksz, hoboreparateur en hoboïst: 'Enkelrietten zijn makkelijker te maken, machinaal gemaakte enkelrietten zijn dus snel- ler goed dan fabrieksdubbelrietten. En enkelrietten zijn veel goedkoper; denk aan € 1,50 tot € 3 per klarinetriet tegenover € 13 voor een hobo-riet en soms € 19 voor een

fagotriet. Daardoor is waarschijnlijk die weg- gooiementaliteit ontstaan. Hoboïsten zijn sneller geneigd nog even te schaven aan hun dure riet.' Een kunststof fagotriet kost € 100 per stuk en een kunststof hobo-riet zo'n € 12 (verkoopt Hendriksz alleen aan hoboleerlingen in Leer- orkesten). Maar met kunststof rieten doe je dan ook heel lang.

EEN KUNSTSTOF RIET

FOTO HIEKE VAN HOOGDALÉM

FOTO HIEKE VAN HOOGDALÉM

De rol van het riet

FAGOTRIET VLNR:

- 1 STUKJE UIT RIETSTENGEL
- 2 STENGEL IN VIER STUKKEN GESPLETEN
- 3 HOUTJE IS OP LENGTE GEMAAKT EN UITGESTOKEN TOT 1,2 MM DIKTE
- 4 HOUTJE IS AAN DE BUITENKANT BEWERKT, ZODAT ER EEN DIKTEVERLOOP ONTSTAAT
- 5 HOUTJE IS GEMODELLEERD
- 6 RIET IS DOUBBELGEVOUWEN EN OPGEBONDEN
- 7 NA DROGING KAN HET BOLLETJE GEMAAKT WORDEN EN HET RIET WORDEN AFGEWERKT.

FOTO TER BESCHIKKING GESTELD DOOR PROFESSOR JOHN DEE, UNIVERSITY OF ILLINOIS SCHOOL OF MUSIC.

HOBORIET VLNR:

Het riet wordt gespleten, ingekort, gegutst en in vorm gesneden zoals bij fagotrieten. Daarna wordt het riet (vijfde item van links) dubbelgevouwen en vastgebonden op een buisje, de stift (item nummer zes: losse stift met kurk).

Je kunt kiezen voor een koperen buisje met twee rubberen ringetjes, dat je daarnaast ziet, of een koperen buisje omhuld door kurk (de drie andere stiften, deze zijn het meest gangbaar). De drie rechter items tonen dus een houtje dat al is opgebonden op twee verschillende soorten stiften. Het meest rechtse riet is de laatste fase: in vorm gesneden en gevijld.

>> bepaalde resultaten op: een dun riet bijvoorbeeld spreekt makkelijker aan, maar geeft ook een wat ieler geluid. Van Sambeek speelt veel hoog en heeft daarom een wat korter riet. Bij de klarinet lijkt het effect van afmetingen minder universeel. Colbers: 'Ik heb een breed riet, omdat ik de klankkleur daarvan beter en de klank vrijer vind. Maar anderen vinden dat juist van smallere rieten.' In elk geval moet je slechte rieten altijd weggooien, vindt hij. 'Je hoort vaak dat mensen slechte rieten als studierieten gebruiken. Dat moet je nooit doen! Dat is gevaarlijk voor de ontwikkeling van een goede en stabiele embouchure.'

Sommige hoboïsten gebruiken per bezetting een ander riet; een blaaskwintet is toch wat anders dan een forte passage in een Mahlersymfonie. Ook andere factoren zijn van invloed op de rietkeuze. Boers: 'Als je veel noten moet spelen en weinig tijd hebt om adem te halen, wil je een licht riet. Dat geldt ook voor een droge akoestiek. Het concert moet wel fysiek uit te houden zijn.' Verder legt hij uit: 'Een hoboriet is goed, als je hoog en laag kunt spelen zonder extra inspanning, als je gebonden en staccatonoten kan spelen zonder dat je toon piept of overslaat en als je goed kan inzetten op een lage toon; dat is bij hobo's altijd moeilijk.' ♦

1 2 3 4 5 6 7

VAN STENGEL VIA HALFFABRICAAT TOT RIET

Rieten worden gemaakt van een grassoort die op bamboe lijkt: *Arundo donax*. Vooral het riet van Zuid-Franse en Noord-Spaanse plantages vormt een goede basis.

- *Arundo donax* stelen worden binnen een jaar zes meter hoog. Daarna wordt het gekapt en gedroogd in de zon. De groene stengels worden goudgeel.
- Het hout wordt gebundeld en twee jaar te drogen gelegd in open schuren. Daarna worden de bladeren verwijderd.
- Drassige grond levert zacht riet op en een rotsachtige grond hard riet. Voor barokfagot en dulciaan werd vroeger harder hout gebruikt dan nu, om dat kenmerkende knisperende geluid te krijgen. Nu worden ze juist van zachter en meer afgerond hout gemaakt. Keuze voor hard of zacht hout kan afhangen van je rol: speel je solo of basso continuo?
- Riet bestaat net als bamboe uit holle compartimenten met tussenschotjes. Die schotjes worden weggezaagd en de stelen worden op maat gemaakt tot pijpen van 15 tot 20 centimeter (fagot).
- De pijpjes worden in vieren gespleten en met een gutsmachine wordt de dikte aangepast. Riet is 3 à 4 mm dik, maar een fagotriet is max. 1,3 mm dik. Deze machine zorgt al voor een afgeronde vorm: de zijkanten van het riet worden dunner dan het midden.
- Een profileermachine maakt vervolgens de spiegel in de buitenkant van het hout. Dat is het gedeelte dat je in je mond steekt. Daarna worden in een mal de laatste stukjes overbodig hout weggestoken.
- Dit zijn de halffabricaten; zij vormen de basis om een riet te maken dat is afgestemd op je eigen wensen.

FAGOTRIETEN